

**Голові разової спеціалізованої вченої ради
у Державній установі «Інститут всесвітньої історії
Національної академії наук України»
доктору історичних наук, старшому науковому співробітнику,
головному науковому співробітнику
відділу теорії та методології всесвітньої історії
Потехіну Олександрову Володимировичу**

ВІДГУК

офіційного опонента

кандидата історичних наук, доцента кафедри
української мови, історії та інформаційної діяльності Державного університету
«Київський авіаційний інститут»

Клиніної Тетяни Сергіївни

на дисертацію Луцака Віктора Володимировича

на тему: «Генрі Уоллес у системі державного управління США
за президентства Ф. Д. Рузвельта», подану до захисту на здобуття наукового
ступеня доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за
спеціальністю: 032 «Історія та археологія»

1. Актуальність теми роботи

Окреслена тема дисертаційного дослідження торкається ключового питання усталеної американської політичної традиції – балансу між владними повноваженнями та функціями інститутів виконавчої влади, що формувалися від часів діяльності Батьків-засновників й досі залишаються предметом суспільно-політичних дискусій. Аналіз адміністративних практик у період президентства Франкліна Делано Рузвельта, зокрема через призму діяльності віцепрезидента Генрі Уоллеса, дозволяє не лише глибше зрозуміти трансформації американської моделі державного управління в умовах Великої депресії та Другої світової війни, але й осмислити механізми розподілу повноважень, відповідно до Конституції США, між першим і другим посадовцями у державі, чим і

обумовлюється актуальність даного дослідження. До того ж вивчення взаємин президента і віцепрезидента є додатковим важелем актуальності, адже саме вони часто визначають ступінь політичної автономії окремих членів адміністрації та їхній вплив на стратегічні рішення.

У сучасному контексті ця проблематика не втрачає своєї гостроти. Дискусії довкола ролі колишньої віцепрезидентки Камали Гарріс в адміністрації Джо Байдена та теперішнього віцепрезидента Джей Ді Венса в адміністрації Дональда Трампа, а також питання про спадкоємність влади та ефективність координації у кризових ситуаціях (й зокрема в контексті війни Росії проти України) наочно підтверджують, що тема дисертації має значний потенціал для інтерпретації нинішніх процесів у США. Вона дає змогу простежити тяглість і водночас динамічні зміни у політичній культурі США – від нью-дилерських експериментів Рузвельта до сучасних викликів американської демократії. Актуальність дослідження підсилюється й поєднанням історичної глибини та сучасної релевантності, дозволяючи переосмислити внесок Генрі Уоллеса у формування державного управління доби Нового курсу й водночас пропонує інструменти для розуміння ролі віцепрезидентів у сучасній американській політиці, де питання балансу влади, легітимності та спадкоємності залишаються стратегічно важливими.

2. Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому і оформлення.

Структура та обсяг дисертації визначаються метою, завданнями, предметом та об'єктом дослідження і складається із вступу, 3 розділів (1 розділ містить 3 підрозділи; 2 розділ – 3 підрозділи, 3 розділ – 5 підрозділів), висновків, списку використаних джерел (176 найменування – документи президента Ф. Д. Рузвельта, матеріали органів виконавчої влади США, документи Конгресу США, джерела особового походження, фотодокументи, та ін.) і 175 найменувань наукової та довідкової літератури та 22-х додатків. Загальний обсяг роботи складає 302 сторінки друкованого тексту: 13 сторінок – анотація (українською та

англійською мовами), 3 сторінки – список опублікованих праць за темою дослідження, 225 сторінок основної частини, 32 сторінки – список використаних джерел та літератури, 25 сторінок – додатки.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено мету й основні завдання, з'ясовано предмет та об'єкт дослідження, встановлено хронологічні рамки дослідження, описані основні методологічні підходи та принципи, які були використані в роботі, визначено наукову новизну отриманих результатів та їх практичне значення, наведені дані щодо апробації та публікації матеріалів дисертації, а також зазначено особистий внесок здобувача.

У першому розділі «Історіографія, джерельна база та теоретико-методологічні засади дослідження» досить детально (з фокусом уваги на основних здобутках ортодоксальної, постмодерністської та ревізіоністської школи американської історіографії) проаналізовано основні історіографічні напрямки і підходи щодо розгляду постаті Г. Уоллеса, його діяльності та впливу на політичне життя США у 1930-1940-х роках. Також у дисертації ґрунтовно окреслено джерельну базу, яка охоплює різноманітні матеріали, згруповані за тематичними блоками. До неї віднесено: документи президента Ф. Д. Рузвельта; матеріали органів виконавчої влади США; документи Конгресу США; джерела особового походження; науково-публіцистичну спадщину Г. Уоллеса; візуальні матеріали (фотодокументи); а також дані соціологічних досліджень і періодичної преси. Такий підхід дозволив забезпечити комплексний аналіз проблеми на основі різноманітних за природою джерел.

У другому розділі «Витоки та реалізація аграрної політики Нового курсу на прикладі діяльності Г. Уоллеса» сформовано цілісний аналіз передумов і причин аграрної кризи у США міжвоєнного періоду та показано, як вони визначили засади фермерського законодавства Нового курсу. Розкрито внесок родини Уоллесів у розробку ідей державного регулювання сільського господарства, а також продемонстровано, що саме діяльність Г. Уоллеса на

посаді міністра сільського господарства стала вирішальною у формуванні та практичному втіленні програм антикризового і структурного характеру.

Третій розділ «Генрі Уоллес – віцепрезидента США та його роль у державному управлінні під час Другої світової війни» спрямований на висвітлення участі Г. Уоллеса в управлінні воєнною економікою та розкриття особливостей адміністративної моделі Ф. Д. Рузвельта. Зокрема показано як створення адхократичних інституцій і постійні конфлікти між різними відомствами виконавчої влади формували специфічне середовище для діяльності віцепрезидента, а також окреслені та проаналізовані політичні обставини, що зумовили усунення Г. Уоллеса з вищого керівництва під час виборчої кампанії 1944 р.

Висновки за результатами виконання дисертаційної роботи є логічними, структурованими, відповідають поставленим завданням, підкреслюють наукову новизну та повною мірою відображають результати дослідження. Список використаних джерел і літератури свідчить про те, що під час роботи було залучено й розглянуто значний обсяг опублікованих джерел, проаналізовано сучасні результати наукових досліджень щодо постаті, діяльності та ролі Генрі Уоллес у системі державного управління США за президентства Ф. Д. Рузвельта.

Аналіз змісту дисертації дає можливість стверджувати, що її структура, змістове наповнення та оформлення відповідають установленим вимогам до наукових кваліфікаційних робіт. Дослідження є самостійним, завершеним науковим проектом, виконаним із правильним вживанням історичної термінології. Виклад матеріалу здійснено у науковому стилі, з дотриманням логічної послідовності між розділами. Спосіб подання дослідження й сформульованих висновків сприяє їхній зрозумілості та доступності для сприйняття.

3. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота відповідає науковому напрямку відділу трансатлантичних досліджень ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» й виконана в рамках наукових тем: «Історичні витоки та трансформаційні процеси доби «холодної війни» в Європі (1947–1975 рр.)» (державний реєстраційний номер 0118U001647) та «Взаємодія та суперництво центрів сили та інтеграційних об'єднань (2000–2020 рр.)» (державний реєстраційний номер 0122U000469).

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків.

Обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій забезпечено коректним використанням В. В. Луцаком опублікованих джерел, детальним аналізом наукової літератури з питань постаті та ролі Г. Уоллеса у системі державного управління США за президентства Ф. Д. Рузвельта.

Достовірність отриманих результатів забезпечується:

- публікацією 7 статей у провідних фахових виданнях України й за кордоном, включених до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus;
- публікацією 2 статей в інших наукових виданнях України;
- апробацією отриманих наукових результатів на 7 всеукраїнських і міжнародних наукових та науково-практичних конференціях.

5. Основні наукові результати, одержані автором, та їх новизна.

Основні положення, висновки і матеріали дослідження обговорювалися на засіданнях відділу трансатлантичних досліджень Державної установи «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України» та пройшли апробацію під час 7 всеукраїнських і міжнародних наукових конференцій та знайшли відображення в публікаціях у фахових виданнях. За результатами дисертаційного дослідження опубліковано В. В. Луцаком 16 наукових праць, серед яких: 6 наукових статей у фахових виданнях України, одна з яких індексується в міжнародній наукометричній базі даних (Scopus); 1 наукова стаття у зарубіжному

виданні (Данія); 2 статті у збірниках наукових праць; 7 матеріалів і тез доповідей на наукових конференціях.

Дисертант отримав наступні наукові результати:

- уперше здійснено комплексний аналіз історіографії діяльності Г. Уоллеса та виявлено основні суспільно-політичні та історіографічні тенденції, що вплинули на його оцінки місця в політичній історії США, а також прослідковано на прикладі діяльності родини Уоллесів розвиток ідеї державного регулювання сільського господарства США;
- уперше введено до наукового обігу низку джерел з архіву Г. Уоллеса в бібліотеці Університету штату Айова та з журналу «Wallaces' Farmer»;
- уперше висвітлено діяльність Г. Уоллеса в адміністраціях Ф. Д. Рузвельта у контексті розвитку системи державного управління США;
- набули подальшого розвитку оцінки інституційної спроможності держави як важливого чинника успіху аграрного законодавства Нового курсу; форми міжвідомчих конфліктів в адміністрації Ф. Д. Рузвельта під час війни на прикладі діяльності віцепрезидента Уоллеса та його опонентів та застосування терміну «адхократія» для аналізу управлінських підходів у період президентства Ф. Д. Рузвельта;
- уточнені передумови та причини кризи в аграрному секторі напередодні Великої депресії; вплив пилових бур на становище фермерів та загострення кризових явищ в сільському господарстві під час Великої депресії, а також заходи, вжиті урядом США у відповідь на ці виклики; ключові результати аграрної політики США в період Нового курсу та роль Міністерства сільського господарства під керівництвом Г. Уоллеса в її реалізації та особливості управлінських практик президента Ф. Д. Рузвельта.

6. Практичне значення отриманих результатів.

Цінність наукових результатів роботи полягає у можливості їхнього використання в науково-дослідній та освітній діяльності, зокрема у підготовці студентів-істориків закладів вищої освіти та аспірантів наукових установ за спеціальністю «Всесвітня історія». Основні положення та висновки дослідження можуть бути використані при написанні монографій, підручників, науково-методичних посібників і статей, присвячених політичній історії США першої половини ХХ ст.

В умовах триваючої війни Росії проти України досвід США в ефективному переведенні економіки на військові рейки набуває особливої актуальності. У цьому контексті досягнення адміністрацій Ф. Д. Рузвельта в організації управління воєнною економікою, зокрема залучення приватного сектору, мобілізація трудових і наукових ресурсів, а також стратегічний розподіл сировини та матеріалів для забезпечення підприємств оборонної промисловості, становлять значний прикладний інтерес для України.

7. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності.

За результатами аналізу дисертаційної роботи та публікацій автора порушення академічної доброчесності не виявлено. Елементи фальсифікації чи фабрикації тексту в роботі відсутні.

8. Зауваження та рекомендації до дисертації.

На підставі всебічного аналізу дисертаційної роботи В. В. Луцака можна констатувати відсутність принципових чи суттєвих недоліків, що ставили б під сумнів її наукову цінність або завершеність. Водночас, як і будь-яке дослідження, ця кваліфікаційна праця не позбавлена окремих дискусійних моментів та запитань, які радше відкривають простір для наукової полеміки й подальшого розвитку теми.

Перший дискусійний момент. У списку використаних джерел відсутня Конституція США, що формально не є істотним недоліком, оскільки

дослідження зосереджується насамперед на аналізі діяльності Генрі Уоллеса та управлінських практик адміністрацій Ф. Д. Рузвельта, а не на текстуально-правовій інтерпретації конституційних положень. Разом із тим, з огляду на те, що Конституція США становить фундамент американської системи влади та визначає статус і повноваження виконавчої влади, до якої відноситься президент й віцепрезидент, доцільним виглядало б включити її як базове джерело до списку використаних джерел.

Другий дискусійний момент. Попри достатньо ґрунтовний аналіз діяльності Г. Уоллеса як міністра сільського господарства та віцепрезидента, у роботі не завжди чітко простежується ступінь його безпосереднього впливу на ухвалення ключових рішень Ф. Д. Рузвельтом. Є зрозумілим те, що президент наділяв Г. Уоллеса значними адміністративними обов'язками, проте дискусійним залишається питання, наскільки саме ідеї й ініціативи віцепрезидента визначали зміст президентських рішень, а не лише впроваджувалися в межах уже окресленої рузвельтівської стратегії. Така ситуація створює відчуття, що постать Г. Уоллеса певним чином «розчиняється» у тіні постаті Ф. Рузвельта, а його самостійний політичний вплив потребує виразнішої аргументації на основі більш конкретних прикладів.

Третім дискусійним моментом є верхня хронологічна межа – 1944 рік. Вона є логічною з точки зору політичної біографії й дисертант зазначає, що «діяльність Г. Уоллеса в адміністрації Г. Трумена та його участь у президентській кампанії 1948 р., які виходять за межі поставлених у дисертації завдань, становлять важливий етап його політичної кар'єри й безперечно заслуговують на окреме дослідження» (с. 22–23). Проте з інституційної перспективи варто було б принаймні у форматі епілогу простежити подальшу долю адхократичної моделі управління та трансформацію посади віцепрезидента у перші повоєнні роки. Це дозволило б показати послідовність процесів (або їх відсутність), започаткованих у період президентства Ф. Д. Рузвельта.

Четвертий дискусійний момент. Теза про те, що Уоллес зробив внесок у трансформацію інституту віцепрезидентства, цікава і перспективна, проте залишається дещо ізольованою від ширшої еволюції цього політичного інституту. Порівняння з попередниками (Джоном Гарнером) чи наступником (Гаррі Труменом) показало б, наскільки його активність була унікальною, а наскільки – проявом ширшої тенденції до розширення ролі віцепрезидента у виконавчій вертикалі; це дало б змогу зняти ризик гіперперсоніфікації змін і показати їх як результат довшої інституційної еволюції та мати більш структурний характер.

П'ятий дискусійний момент. У роботі бракує розгорнутого міжнародного контексту, що особливо актуально в контексті діяльності Г. Уоллеса під час Другої світової війни. Дисертант зосереджується на внутрішніх дискусіях в американському політичному середовищі, тоді як питання сприйняття ідей Г. Уоллеса союзниками США або його місце у міжнародних коаліційних структурах залишаються майже поза увагою. Це звужує кут зору й не дозволяє побачити роль Г. Уоллеса в ширшій коаліційній взаємодії. Доцільно було б звернути увагу й на міжсоюзницьку координацію воєнної економіки, що дозволило б чіткіше відмежувати внутрішні американські дискусії від ширшої логіки коаліційної взаємодії.

Безсумнівно, висловлені побажання жодним чином не применшують ваги дисертаційного дослідження та наукових розвідок дисертанта.

Висновки щодо дисертаційної роботи.

Дисертація Луцака Віктора Володимировича на тему «Генрі Уоллес у системі державного управління США за президентства Ф. Д. Рузвельта» є актуальним, ґрунтовним, самостійним та завершеним дослідженням, що відповідає спеціальності 032 «Історія та археологія» та вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про

присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами); «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами); «Вимогам до оформлення дисертації», затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 (зі змінами). Це дає підстави для присудження Луцаку Віктору Володимировичу ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 «Історія та археологія».

Офіційний опонент:

кандидат історичних наук, доцент
кафедри української мови, історії та
інформаційної діяльності Державного університету
«Київський авіаційний інститут»

Тетяна КЛИМЕНКО

«26» серпня 2025 р.